

CEVİRİLER /
TRANSLATIONS /TRADUCTIONS

SÜRDÜRÜLEBİLİR DEMOKRASİ*
(ABOUT CONTINUOUS DEMOCRACY)

Dominique ROUSSEAU**
Çeviren/Translated by: Nesrin Yılmaz Sales***

Temsili rejimde, demokrasi her zaman eksik kalır ya da en azından kriz halinde bulunur. “Temsili demokrasi” ifadesinin elde ettiği başarı, büyük bir olasılıkla temsili hükümet ile demokrasiyi tamamen karşı karşıya getiren SİEYES’in sözlerinin unutulmuş olmasından kaynaklanır. 7 Eylül 1789’da SİEYES’in ifade ettiği gibi “kendilerine temsilci seçen yurttaşlar, bizzat kendileri kanun yapmaktan vazgeçerler ve vazgeçmelidirler; özel olarak kendi istediklerini zorla kabul ettiremezler. Şayet yurttaşlar kendi istediklerini kabul ettirecek olurlarsa, Fransa temsili yönetim değil demokratik bir yönetim olacaktır. Tekrar edecek olursam, halk demokratik olmayan bir ülkede (ve Fransa demokratik değildir), sadece temsilcileri aracılığıyla konuşabilir ve hareket edebilir”¹.

Servet esasına dayalı oydan genel oy’a geçilmesi, siyasi partilerin gelişimi, Parlamentonun güçlenmesi ve yakın bir tarihte Fransız Cumhurbaşkanı’nın halk oyuyla seçilmesi, görünürde rejimin yüzünü değiştirir gibi olsa da özüne pek dokunmamaktadır. Halkın siyasi alana yavaş yavaş katılması ile, özellikle oy hakkının genelleşmesi sonrası, temsili rejim gerçekten demokratlaşmış gibi görünüyor. Ayrıca hukuki veya siyasi diller bu görüşün oluşmasına katkıda bulunuyor ve temsili rejimin demokratik dönüşümü fikrinin doğruluğunu destekliyor: Oy kullanmak eylemi genellikle yurttaşların siyasi karara katılım yöntemi olarak

* Bu makale Dominique Rousseau’nun yazmış olduğu “*La démocratie continue*”, Paris, LGDJ-Bruylant, “*La pensée juridique moderne*”, 1995 kitabından alınmıştır.

** Sorbonne-Paris I Üniversitesi Hukuk Okulu Anayasa Hukuku Profesörü, Hakimler Yüksek Kurulu Eski Üyesi/Professor of Constitutional Law at the School of Law at the Sorbonne (Paris I), Former Member of the Supreme Council judiciary/Professeur de droit constitutionnel à l’Ecole de droit de la Sorbonne (Paris I), ancien membre du Conseil Supérieur de la Magistrature

*** Montpellier Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, Fransa İç İşleri Bakanlığı Pas-de-Calais Valiliği « *ekonomik gelişme* » büro şefi (bir ocak 2007’den itibaren uzun izinli).

¹ SİEYES, *Sur l’organisation du pouvoir législatif et la sanction royale*, in *Les orateurs de la Révolution française*, La Pléiade, 1989, s.1026-1027.

gösterilir; meclisin feshi kararı, halkın bizzat güçler arası çatışmaya son verebilmesini sağlayan bir araç olarak izah edilir; ve salt çoğunluğa dayanan oy sistemi ise seçmenlerin bir siyasi programı tercih ederek karar vermelerini sağlayan sistem olarak anlatılır... Kısacası, o çok beğenilen sloganları burada tekrar edersek; temsilcilerin özel stratejilerin ve milli politikaya kendi başlarına ve sadece kendi aralarında karar verdikleri “halksız demokrasi”² sistemi, yurttaşların ortaya koydukları siyasi tercihlerini ve ülkenin genel tutumunu uygulamakla yükümlü seçilmişlerin var olduğu “yurttaşların Cumhuriyeti”³ sistemine dönüşür. Böylece halk, SİYES'in ortaya koymuş olduğu demokrasi ile temsili hükümet arasındaki o “büyük ayrımı” yok sayarak temsili yönetim biçimine adım atmış sayılır.

Bu yöndeki kurgular ciddi ve göz kamaştırıcı olmalarına rağmen ve elde edilen sonuçlar mantığa uygun görünmesine rağmen, modern simyacılar, iddia etmiş oldukları gibi ne kurşunu altına, ne de temsili rejimi demokrasiye dönüştürebilmişlerdir. Yurttaşların siyasi kararlara doğrudan katılımının araçları olarak sunulan tüm kuruluşlar, tüm yöntemler ya da mekanizmalar, aynı zamanda devredilmiş yetkiyi de destekleyen ve mükemmeliyete yaklaştıran kuruluş, yöntem ve mekanizmalardır. Genel oy, alınan kararlar üzerinde halkın hâkimiyetini sağladığı kadar, hatta daha fazlasıyla temsilciliği de meşrulaştırır. Siyasi partiler temsilciliği düzenledikleri ve devamlılığını sağladıkları kadar, hatta daha fazlasıyla, üyelerine veya yurttaşlara siyasi tercihlere müdahalede bulunma araçlarını sağlarlar... Bu modern siyaset teknolojileri hiçbir zaman temsili rejiminin özünü etkileyememiştir. Halkın adı daha çok anılıyor, ona daha çok başvuruluyor olsa da halk hep tartışma alanının dışında kalır. Anayasalar yurttaşın rolünü daha değerli kılıp “millet için, millet aracılığıyla milletin hükümeti” ilkesini bildiriyor olsalar da, anayasaların birçok hükmü, halkı gücünden yoksun bırakmaktadır. Çünkü temsilcilerin varlıklarını ve sözlerini düzen altına alarak ve meşrulaştırarak, bir şekilde anayasalar temsil edilenlerin yokluğunu ve sessizliğini de düzenlemiş ve meşrulaştırmış olmaktadır. Tüm temsili biçimlerinin ortaya çıkmasına sebep olan ve siyasi toplumların temel dilbilgisi kurallarından biri, kararların “(biri)nin adına” alınmasıdır. Ve bu dilbilgisi kuralı tüm tartışmaların ortaya çıkmasına da sebeptir. Çünkü mutlaka günün birinde, adlarına konuşulan, karar verilen ve düşünülen kişiler, kurumsallaşmış sözcülere karşı açıkça başkaldırırlar. Zarar görmeksizin “(biri)nin adına” yönetmek kolay değildir. Halk temsili sistemin hem temelini hem de zayıf noktasını oluşturur; çünkü halk her an ayaklanıp, temsili sistem ile yüzleşerek, beklentilerinin, isteklerinin, kaygılarının temsilcilerin

² DUVERGER, M. *La démocratie sans le peuple*, Seuil, 1967.

³ DUVERGER, M. *La République des citoyens*, Ramsay, 1982.

yansıtmış oldukları ile bağdaşmadığını söyleyerek itirazda bulunabilir. Böyle bir durumda, yani Temsili sistem olanca çıplaklığıyla gözler önüne serildiğinde gözlemcilerin kaleminden çıkan tesadüfi ifadeler siyasi bir deprem ya da sarsılmadır...

Profesyonel siyasetçiler ve bu konuda bilgisi olmayanlar arasındaki kopma belirtilerinin çoğaldığı bu günlerde de benzeri bir durum yaşanıyor. “Temsili demokrasinin” klasik yapıları sarsılıyor: Parlamento da yer alan siyasi partilerin üyeleri ve seçmenleri azalıyor; Parlamento siyasi tartışmaların temel alanı olmaktan çıkmış durumda, öyle ki ilk defa bu kadar çok sayıda hayal kırıklığına uğramış milletvekilli vekâletlerinin yenilenmesi için talepte dahi bulunmuyor; halkın seçtikleri artık toplu olarak güven uyandırmıyor; seçmenler sandıktan döndüğü için, seçim sistemi nedeniyle seçmenlerden % 40’ı temsil edilmediği için, ya da onlar, temsilci ve seçmenlerin arasındaki bağa süreklilik ve kararlılık sağlayamayacak olan, bir anda verdikleri oyun artık onları bağlamadığını düşündükleri için, söz konusu bağ yavaş yavaş yok oluyor. Bu yöndeki davranışlar ya “anti parlamenter” olarak ya da ilkel poujadizm hareketinin bir parçası olarak nitelenerek, saygınlıklarını yitirmiştir. Oysaki bu davranışlar kamu işlerine duyarsızlıktan ziyade siyasetçilere yöneltilmiş eleştirileri yansıtmaktadır. Siyasi partiler ve Parlamento dışında, siyasetçilerin yanında, yurttaşlar konuşmak, tartışmak, karar vermek, hareket etmek ve kamusal işlere dahil olmak için bir araya geliyorlar...ve kendilerini “gerçekten” temsil etmek üzere yeni kişiler arıyorlar.

İçinde bulunduğumuz bu konjonktürü, temsili sistemin sonunu getiren kriz olarak değil de, bazılarının “modernleşme” sözcüğünü kullanarak değerini artırmaya çalıştıkları basit bir uyum sağlama krizi olarak nitelenebilir. Temsilciliğin tarihi her zaman demokratik taşkınlıklar ile bölünmüş ve bir süre sonra, birkaç reform ve yöneticilerin yenilenmesi sonrası, tekrar “siyasi hayatın” durgun akışına dönmüştür. Günümüzde yaşananların geçmiştekiler ile aynı olduklarını düşünmek ve bilinmeyenle örtüştürmek, her halde rahatlatıcı ve kolay geliyordur. Ancak bugünlerde yaşanan siyasi depremin şiddeti, temsili düzene dönüşün o kadar da kolay olmayacağını bir işaretidir; çünkü bu deprem, geçmiş sarsıntılardan dolayı, zaten kırılğan ve esnekliğini kaybetmiş bir zeminde gerçekleşmektedir. Pierre BOURDIEU şunları yazmıştı: “Siyasi dünya ters yönde işleyen iki eğilimin bulunduğu yerdir: bir yandan, siyaset gittikçe kendi içine, kendi oyunları ve kendi meseleleri ile içine kapanıyor; öte yandan, yurttaş topluluğu tarafından daha doğrudan erişilebilir oluyor– ve televizyon her iki durumda da belirleyici bir rol oynuyor-”⁴. Siyasetin ele almış olduğu konuları görebilme, tanıyabilme imkânı, bireylerin mesleklerinde daha geniş bilgilere erişmesi ve

⁴ BOURDIEU, P. *La vertu civile*, Le Monde gazetesi, 16 Eylül 1988.

daha büyük sorumluluklar yüklenmesi, siyasi sınıfın otoritesini azaltır. Yurttaşlar daha aydın, daha eğitilmiş, daha özgürlükçü oldukları zaman - ya da kendilerini öyle gördükleri zaman- ve bizzat kendi başlarına karar alabilecek kapasitede olduklarını ileri sürdüklerinde, yurttaşların kendi gelecekleri, ‘Şehir Devleti’nin meseleleri, kanunların tartışılması ile ilgili işlevlerin seçilmiş temsilciler tarafından daha iyi biçimde yerine getirileceğine dair inanç kaybolur. Böylece, ters yönde işleyen bu iki inanç, siyasi toplumun şekillenmesini etkiler.

Bu çerçevede, “Sürdürülebilir demokrasi” teorisi bu gerilimi, bu modern siyasi biçimin özünü açığa koyarak temsili sistemin yenilenmesi ya da onun değiştirilmesi ile ilgili konuları gündeme getirir. Böylelikle yanıt bekleyen sorular şunlardır: “Kurumsallaşmış bir şekilde yurttaşların temsilcilere devrettikleri işleri takibe almaları, devredilmiş vekâleti daha meşru mu kılar, yoksa yeni bir siyasi bağın oluştuğunu mu ifade eder?” “Kamusal tartışma çoğalarak sadece temsil alanının var olan sınırlarını genişletir mi, yoksa yurttaşlara, “temsili demokrasiyle” kaybetmiş oldukları, kararlar üzerindeki hâkimiyetlerini yeniden mi kazandırır?” Hem eskiyi sürdüren hem de yeni bir siyasi biçimi öngören sürdürülebilir demokrasi kavramı ile dikkatimiz daha çok seçeneklerden ikincisi üzerinde yoğunlaşıyorsa da hiç şüphe yok ki seçeneklerin her ikisi de geçerlidir.

I. SÜRDÜRÜLEBİLİR DEMOKRASİ VE DENETLEME HAKKI

Modern temsili şekil, ne kamuoyunun varlığını inkâr ederek, ne de onun diğer ifade biçimlerini red ederek, oluşmuştur. Tarihte, 18. yüzyıl boyunca, Sarayın ifadesi ve temsilciliğinden ayrı bir kamuoyunun yavaş yavaş ortaya çıkması bu kamuoyunun intikali ile ilgili sorulara yol açmıştır: İlk önce, ortaya çıktığı alanlar - kahveler, salonlar ve topluluklar - aracılığı ile kurumsallaşan kamuoyu modern temsil şeklini parlamenter yapıda buluyor; oy hakkının sürekli genişlemesi sonucu “aydın” kamuoyu tarafından yaratılmış ve onun için düşünülmüş bu temsili sisteme “halk kesiminden gelme” kamuoyu da dahil edilerek, temsili demokrasi, meşru bir şekilde, genel kamuoyunun ideal ve eksiksiz modeli olarak ortaya çıkıyor.

Ancak, ilk başlarda, kamuoyu ve parlamenter kurum birbirlerini destekleyerek birlikte gelişıyorlarsa da, bu iki unsurun arasına hızlı bir şekilde müphem ilişkiler girecektir. Anayasalar, bir yandan temsilcilik mekanizmalarını düzenlerken, bir yandan da temsili sistem ile kamuoyunun varlığını sınırlamanın mümkün olmadığını ve de kamuoyuna belirli bir özgürlüğün tanınması gerektiğini de kabul ederler. Böylece, Fransız halkını temsil edenlerin ilk işi, öncelikle ve resmi olarak, kendi davranışlarına bir sınır oluşturması amacıyla, toplumun her bireyinin

doğal, devredilemez ve kutsal haklara sahip olduğunu açık ve gösterişli bir beyanla kabul etmiş olmalarıdır. Toplumun varlığı temsilcilerin varlığından bağımsız olarak ortaya koyulmuş ve bir grup haklar ile tanımlanmıştır; bunların içinde “insanoğlunun en değerli hakları arasında” olduğu nitelenen ‘fikir ve düşünceleri paylaşma hakkı’ yer alıyor. 26 Ağustos 1789 tarihli Beyanın 11.maddesinde belirtilen, her yurttaş özgürce konuşabilir, yazabilir ve yayın yapabilir olduğunu kabul ederek, temsilciler bir düşüncenin onlar dışında hatta onlara karşı ifade edilebileceğini kabul etmişlerdir; karşı koyma hakkı veya dava açma hakkı ile ilgili düzenlemeler, bu görüşü desteklemektedir.

Buna karşılık, temsilciler, aynı zamanda, siyasi oylama üzerinde düzenlenmemiş tüm diğer temsili biçimlerini hesaba katmıyordular. Tüm mesleki temsilcilikleri, tüm sosyal taban üzerinde örgütlenmiş toplulukları yasaklayan ve her ne olursa olsun “sözde ortak menfaatlere ilişkin idari karar veya kararların” alınmasına karşı çıkan 14 Haziran 1791 tarihli, “Le Chapelier” kanununun anlamı bu doğrultudadır. Hiçbir şey toplumun ve siyasi temsilcilerin arasına girmemelidir; MARAT’ın eleştirdiği gibi, yurttaşlar toplu bir halde kamu işleri ile ilgilenemez. Böylece, kamuoyunun rekabete girdiği tüm diğer temsil biçimlerini red etmesiyle, seçilmiş temsilciler kendilerini toplumun tek meşru aracı olarak ilan etmişlerdir. Ve sanki bu toplumun varlığını kendi sözcü görevlerine dayanak sağlamak ve meşrulaştırmak için “kabul etmişlerdir”. Çünkü iyi anlamamız gerekir ki, SİEYES’in altını çizerek söylemiş olduğu gibi “halk sadece temsilcileri aracılığıyla konuşabilir ve hareket edebilir”. Elbette, 1789’dan beri, seçim teknikleri, kurumsal ve siyasi mekanizmalar gelişmiştir; ancak SİEYES’in sözlerinin ruhu bugünlerde de canlanıyor ve düzenli olarak tüm parlamenterlerin söyleyişinde görülüyordur; 1962’de, Cumhurbaşkanı’nın halk oyuyla seçilmesi projesine tepkilerini göstermek amacıyla, Paul REYNAUD meclis kürsüsünde şöyle dedi: “Fransa buradadır, başka bir yerde değildir”. Demokratik temsilciliğin biçimleri ne olursa olsun, oluşturucu unsurlarından birisi genel oy vasıtası ile seçilmişlerin kamuoyunun temsiline ve ifadesinin sadece onlara düştüğünü iddia etmeleri –ve bunu savunmalarıdır.

Oysa, siyasi oyunların içine yeni temsili biçimleri kabul ederek, sürdürülebilir demokrasi bu ayrıcalıkları yok ediyor. Ve biçimler arasındaki bu rekabet aralarındaki temsil “farklılıklarını” daha netleştirerek, yurttaşlık görevi niteliğinde eleştirisel bir denetleme hakkına sahip olan yurttaşlara, seçilmişlerin bağımsızlığını kısıtlayan, bir müdahale alanı açıyor.

A. DENETLEME HAKKI VE KAMUOYUNUN TEMSİL BİÇİMLERİNİN ÇOĞALMASI

Parlamento birbirine rakip üç yeni temsil biçimi ile “Fransa olmak” iddiasında bulunuyor. İlki “kamuoyu yoklaması” biçimindedir. Burada, kamuoyunun kendiliğinden var olduğunu yoksa kamuoyu yoklaması aracılığıyla yapıldığını anlamak önemli değildir⁵; önemli olan, toplumda, kamuoyu yoklaması ile, ve kamuoyu yoklaması aracılığıyla kendini ifade eden bir kamuoyunun olduğuna dair bir inancın, özel çalışmalar sonrasında, oluşmasıdır. Ve bu inanç temsilciliğin “klasik” ilişkileri üzerinde etkide bulunuyor: seçim yönteminin gizeminden kaynaklanan temsilcilerin güvenilirliği ve otoritesi, gelecek oyların taksimini belirten kamu yoklamaları aracılığı ile eriyor, çünkü kamu yoklamaları ile oylama “sadece gelecek ile ilgili tahminleri doğrulama” mekanizması haline dönüşüyor⁶; güvenilirliğini yitiren seçilmiş bir kişi, toplum dışına da itilebiliyor çünkü kamuoyu yoklamaları sayesinde her zaman kendi varlığını algılayabilen bir toplum temsil edilmek için artık temsilciye ihtiyaç duymuyor; Senatör SEILLER’in sorduğu gibi : “kamuoyu yoklamalarının, kamuoyu tarafından hızla ilerleyen bu dünyada temsili demokrasiden daha uygun doğrudan demokrasi sisteminin aracı olarak algılanmasından korkmak gerekmiyor mu? Şimdiki seçimlerde birkaç çekimser oyun bulunmasının sebebi bu inancın yayılmasından kaynaklıyor olamaz mı?”⁷. Kamuoyunun, kamuoyu yoklaması ile temsili, parlamenter biçime doğrudan ve ciddi bir şekilde rakip olan yeni bir temsil biçimini oluşturduğunu bundan daha iyi bir şekilde ifade etmek mümkün değildir. İkincisi, “medyatik” biçimi ya da basın aracılığıyla temsil biçimidir. Bu yeni bir durum değildir ve bir şekilde kamuoyu yoklamaları medyalar ile aynı türden yöntemlerdir, çünkü gazeteciye gerek kalmadan kamuoyunu “konuştururlar”⁸. Böylelikle gazeteci kendisini kamuoyunun sözcüsü olarak hemen ortaya koymuş ve bu iddiasının meşruluğunu o kadar kabul ettirmiştir ki medyalara yönelik her bir eleştiri doğrudan doğruya demokrasiye yönelik bir eleştiri olarak kabul ediliyor. Seçilmiş kişi sadece seçim bölgesinde bulunan yurttaşlara haber getiren ve nasıl düşünmesi gerektiğini söyleyen kişi olmaktan çıkmakla kalmamış, aynı zamanda kamuoyu ihtiyaçlarının, ümitlerinin ve iradesinin tek aracı olmasından elde ettiği konumunu da kaybetmiştir. Medya mensupları siyasi çalışmanın bu kısmı üzerinde hak talep ediyorlar, çünkü çalışanlarının mesleki vicdanı ve uyguladıkları taban ça-

⁵ Bu konuda bakınız, CHAMPAGNE, P. *Faire l’opinion, le nouveau jeu politique*, Minuit, 1990, Politix 1989, s.25.

⁶ LACROIX, B. *A quoi servent les sondages ?*, R.S.A.M.O, 1988, s. 22-23, s.123.

⁷ SEILER, B. Resmi Gazete, Deb. Sénat, 13 Haziran 1990, s.1559.

⁸ La Croix et Telerama dergisi, 14 Ocak 1992.

lışmaları nedeniyle, seçilmişlerden daha üstün bir otoriteye sahip olduklarını ileri sürüyorlar; buna karşılık seçilmişlerin, halkın ne düşündüğünü, ne arz ettiği ve de “gerçekten” ne istediğini seçim sayesinde bildiğini öne sürüyorlar. Cumhurbaşkanı, kamuoyunu bir hafta boyunca Habache olayına kilitledikleri için gazetecilere tepki gösterirken; gazeteciler, kamuoyunun duygularını yansıtmakla yetindiklerini söylerler.

En son olarak, “anayasal” biçim ya da Anayasa Konseyi aracılığıyla temsil biçimi bulunmaktadır. Anayasa Konseyini, kamuoyun bir sözcüsü olarak kabul etmek, genelde günümüzde, pek kabul gören bir fikir değildir. 1929’da Maurice HAURIOU, özel yargıçları ve idari yargıçları kanunların anayasal denetimini uygulamaya ikna etmeye çalıştığıında, şunları derdi : “yargıç ve kamuoyunu ne de olsa aynı şeydir” ve bundan dolayı “halk onları destekliyor olduğunu biliyorlarmış kadar, halkın menfaatini savunuyorlar”⁹. Yine de, bu sözlerin anısına pek gerek kalmadan, şunları söylemek mümkün: Anayasa Konseyi çalışma mantığından dolayı sözcü konumuna gelir. Seçilmişlerin saygı göstermesi gerektiği halkın yararına hak ve özgürlükler içeren bir temel kuralı tanımlayarak, Anayasa Konseyi, gerekirse, temsilcilerin kanunda ifade etikleri iradenin halkın iradesiyle uyuşmadığını söyleyebilecek güçtedir. Anayasa Konseyinin 16 Ocak 1982 tarihli tanınmış kararında¹⁰ olduğu gibi, açık bir şekilde temsilcilerin iradesine karşı gelerek, kendisini halkın iradesinin tercümanı olarak ortaya koymuştur: “5 Mayıs 1946 tarihli referandum ile halk, 1789 Beyannamesin 2. ve 17. maddelerinde öngörölmüş olan esaslardan uzak yeni bir insan hakları beyannamesinin kabulünü red etmiştir” diyor; Ve aynı şekilde “13 Ekim 1946 ve 28 Eylül 1958 referandumları ile Fransız halkı 1789’de ilan edilmiş ilke ve hakları anayasal düzeye dahil etmeyi öneren mevzuatları kabul etmiştir” der. Anayasa Konseyi kendisini toplumun bireyleri hakları adına karar veren kurum olarak tanıtarak –yönetilenlerin hakları garanti altına alan anayasa anlamında¹¹ - kendisini halkın egemenliğini temsil ve ifade eden tek kurum olduğunu iddia eden parlamenter yapıyla doğrudan rekabet içindedir¹².

⁹ HAURIOU, M. *Précis de droit constitutionnel*, Sirey, 1929, s.292.

¹⁰ C.C. 81-132 D.C, 16 Ocak 1982, R. s.18.

¹¹ Bu konuda bakınız, ROUSSEAU, D. *Une résurrection: la notion de constitution*, RDP, 1990, s.5.

¹² Anayasa Konseyinin kamuoyunun sözcüsü olarak vermiş olduğu bu görüntünün gerçekliği, medyalar aracılığıyla kararlarının tanıtılması ile kuvvetleniyor ve gelişiyor. Havaalanında transit bölgelerini düzenleyen kanunu anayasaya aykırı olduğunu söyleyen Anayasa Konseyinin kararını yorumlayan Jean-Yves LHOMEAU, “akıl insanlar ve sokaktaki insanlar” adlı makalesinde, şunları yazardı “Böylece 25 Ocak 1992 tarihinde sokaklara inen on binlerce göstericiyi Anayasa Konseyi haklı bulmuştur” Libération gazetesi, 26 Şubat 1992.

Sürdürülebilir demokrasinin ilk ayırıcı özelliği, parlamenter biçiminin şimdiye kadar elde etmiş olduğu o tekel konumunu zayıflatarak, siyasi alanını örgütlenmiş yeni temsil biçimlerine açmış olmasıdır. Elbette, parlamenter biçimi hiçbir zaman, kendi dışında, toplumun ayrı bir temsilciliğın düzenlenmiş olmasına karşı koyamamıştır. Ancak o zaman rekabetli ilişkiler bulunsa da bu ilişkileri hâkimiyet altına almak mümkündür, çünkü parlamenter kurum kamuoyunun genelini temsil ederken, sendikalar, partiler, dernekler ve diğer topluluklar sadece belirli düşünceleri ve özel menfaatleri temsil ediyorlardı. Kamuoyu yoklamaları, medyalar ve Anayasa Konseyi yargıçları, seçilmişler kadar kendilerinin de kamuoyunun genelini temsil ve ifade etiklerine dair iddiada buldukları zaman, rekabete dayanan o ilişkiler kökten bir şekilde değişmektedir. Ve rekabetten kaynaklanan bu uyuşmazlıklar, temsili parlamenter sistemin esasını sorgulayarak çok önemli siyasi boyutlara ulaşmaktadır.

B. DENETLEME HAKKI VE KAMUOYUNUN TEMSİL BİÇİMLERİ ARASINDAKİ REKABET

Kamuoyunun temsil biçimlerinin çoğalması, bunların arasında kamuoyunun düşündüğü, ümit ettiği ve ne istediğine dair ayrımlara ve dahası çelişkilere yol açabilir. Böylece, Parlamentonun, kamuoyu yoklamalarının, medyanın ve Anayasa Konseyinin aracılığıyla ifade edilenlerin kamuoyunun tek meşru ifadesi olarak kabul ettirmeye çabaladıkları bir rekabet alanı ortaya çıkıyor. Ve bu mücadele sırasında, seçilmiş temsilciler, daha eski olmalarına rağmen, pek üstün görülüyorlar. Bu siyasi alanına yeni katılanlar, bazen aralarında hiçbir anlaşmaya dayanmayan doğal bir yardımlaşma sonrası, kamuoyunun kaygı ve iradesini, seçilmişlerin yansıtmalarına karşın, tamamen değişik ifadelerde bulunmalarına dâhi bir sürü örnek bulunuyor.

Seçilmişler, Temmuz 1984'te, kamu özgürlükleri meselesini referanduma götürmek istemedikleri halde, buna ilişkin bir kamuoyu yoklaması¹³ halkın % 70'inin bu konunun referanduma gidilmesini istediğini göstermiştir. Bu yüzden de seçilmişler yurttaşların iradesini engellemekle suçlanırlar. Aynı şekilde, Nisan 1990'da, seçilmişlerin karşı çıktığı anayasal itiraz yolunun genişlemesine ilişkin, kamuoyu yoklamalarının ve gazetecilerin yorumlarına göre, kamuoyunun % 71'inin bunu hoş görmesi, yeni ve eski temsil biçimleri arasında derin bir uyumsuzluğu ortaya koyuyor. Daha genel bir şekilde, kamuoyu yoklamaları siyasetçilerin ele almış oldukları konuların, halkın % 62'si tarafından esasen kendi hayatları ile ilgili olmadığını düşündüklerini – her anlamında –

¹³ DUVERGER, M. *Les citoyens enchaînés par les notables*, Le Monde gazetesi, 10 Ağustos 1984.

ortaya koyuyor¹⁴. Çoğu kez sipariş ettikleri bu kamuoyu yoklamalarına dayanarak, medyalar yorumları ile kamuoyunun “iradesinin” bir olmadığını, değişik araçların sundukları sürümlerin birbirini tutmadığını ve siyasi sınıfın sunduğu ifade, halkın medyalar ve kamuoyu yoklamaları aracılığıyla söylediği gibi, en çok hata içeren sürüm olduğu düşüncesini pekiştiriyorlar. Son söz söylenmiş ve kamuoyunun çoğulcu ve değişken ifadelerinin yarattığı gerçeklik etkisi kendini doğal bir şekilde apaçık ortaya koymuştur. Medyalar ve kamuoyu yoklamalarının da birbirleriyle de rekabet içinde bulunmaları mümkündür. Örneğin 1985’te olduğu gibi, bazı çevreler kohabitasyonu kamuoyunun başta gelen kaygıları arasında kabul ederken, diğer bazı çevreler kamuoyunun başka sorunları olduğunu göstermeye çalışmaktaydı.

Ancak bütün bu uyuşmazlıklar içinde, en önemlisi seçilmişlerin yasama faaliyetlerinden beliren halkın iradesi ile Anayasa Konseyi yargıçlarının anayasa yorumundan beliren halkın iradesi arasındaki uyuşmazlıktır. Çünkü bu uyuşmazlık sadece halkın iradesi üzerinde farklılıkların var olduğunu göstermiyor, bu uyuşmazlık bir yaptırım ile sonuçlanıyor: Bu yaptırıma göre, Anayasa Konseyi, seçilmiş temsilcilerin kamuoyuna vermiş oldukları ifadeyi, gerekirse şeklen ve içerikten dolayı, iptal edebilir. Mart 1986’da, sunduğu program sayesinde iktidara gelip halkın iradesinin sözcüsü olarak görülen Chirac Hükümeti, meclisteki çoğunluğunu kullanarak, basın şirketlerinin aynı yönetim altında toplanmasına engel tanımayan bir kanunu kabul ettirir; Anayasal denetimine başvurulur ve Anayasa Konseyi halk iradesinin bu yasal sürümünü iptal eder, çünkü Anayasa Konseyine göre, anayasada beliren halkın iradesince iletişim özgürlüğü temel bir hak olarak tanımlanmış ve bilgi edinme araçlarının çoğulculuğu kabul edilmiştir, ve dolaylı bir şekilde basın şirketlerinin aynı yönetim altında toplanması mümkün değildir. Buna bağlı olarak kamuya yaptığı açıklamasında, Bakan François LEOTARD, söz konusu kanunun içeriğini, meclis çoğunluğunun ifadesine dayanarak değil de Anayasa Konseyi yargıçlarının belirtmiş oldukları ifadeye göre yeniden yazmaya mecbur kaldıklarını söyler. Meclis kürsüsünde Bakanın söylemiş olduğu gibi “Parlamento Anayasa Konseyi gölgesi altında kanun yapmaktadır”. Kamuoyunun meşru ifadesine ilişkin bu rekabet, Başbakan Edith CRESSON’un, transit bölgeleri ile ilgili Marchand diye adlandırılan değişikliklerin “hem meclisin hem senatonun çoğunluğu ile kabul edilmesi” ve bu “uzlaşma ve meşruluk yeterli geldiği halde”, Anayasa Konseyi iptali sonrası “yargıçların kararla-

¹⁴ SOFRES Kamuoyu Yoklamaları tarafından, Le Monde gazetesi için hazırlanmıştır, 6 Ekim 1984.

rına tam tamına”¹⁵ uygun bir “yasal sürüm” aradığını söylediği zaman çok güzel bir biçimde kendini açığa vuruyor.

Böylece, siyasi çalışmalar yeni bir işbölümüne göre düzenleniyor: kamuoyunun temsili değişik kalıplar ve mesleki topluluklar aracılığıyla gerçekleşiyor ve konu ve ifadesine bakarak, kamuoyunun muhtelif olduğunu gösteriyor. Eski iş bölümünden elde ettikleri tekel konumlarının tartışılmasına karşın, seçilmişler tepki gösteriyor ve kendi tutumlarını savunuyorlar. Örneğin kamuoyu yoklamaları konusunda, bunları düzenleyen Eylül 1977 tarihli kanun, kamuoyu adına konuşabilmek ile ilgili doğal haklarını devre dışı bırakmaya çalışan bir işleve karşı, parlamenterlerin bir “açık tepkisi”¹⁶ olarak yorumlanabilir; meclis tartışması sırasında Senatör JAGER şöyle der: “Fransızların eğilimleri ve düşünceleri sadece parlamenter temsil aracılığıyla kendini dışa vurabilir ve seçilmişlerin görevini bilgisayarların üstlenebileceğine inanmak demokrasi için çok tehlikeli olabilir”. Bu kanuna dayanarak, Ağustos 1984’te üç senatör Paris Büyük Asliye Mahkemesi başkanına, Fransızların % 70’nin anayasal referandumu uygun bulduklarını açıklayan kamuoyu araştırmasının reklam amacıyla kullanılmasını yasaklaması için, “bu kamuoyu yoklamasında karşılık gerektiren soruların gerçek soruları yansıtmadığı” ve “kurallara uygunluk içermeyen kamuoyunu tahrik edici bir hareket olduğu” gerekçesiyle (boşuna) başvururlar¹⁷.

Medya konusunda da, siyasetçiler aynı defansif tepkiyi gösterirler. Basının kamuoyunun düşüncelerini onlardan daha iyi yansıttığı iddiasını, ve siyasi hayata kendi ritimlerini, takvimlerini ve sınıflandırmalarını kabul ettirmeye çalışmalarını sık sık eleştirirler. Unutmamak gerekir ki altı gün boyunca basın Habach olayına kilitlendiği sırada, Cumhurbaşkanı o günlerdeki faaliyetlerini tek tek televizyon karşısında açıklamaya mecbur kalmıştır: New York’ta, Birleşik Milletler Güvenlik Konseyinin olağanüstü toplantısı için bulunduğunu; Paris’te ilk kez buluşan Güney Afrika Cumhurbaşkanı ve Nelson Mandela ile görüşmesini; Kıbrıs Cumhurbaşkanı ile konuşmalarını - bu arada gazetecilere “Kıbrıs’ta olayların yaşandığını biliyorsunuz herhalde” diye girişmişti; Boris Yeltsin’in düzenlediği töreni... Cumhurbaşkanı bu sayımların mantığı, kendisini halkın temsilcisi olarak ortaya atan basının, siyasetçilerin yetkisini gasp etmekte olduğunu ve gerçekten karşılık gerektiren siyasi soruları göz önünden uzak tutarak, kamuoyunu tahrik ettiğini göstermekti.

¹⁵ CRESSON, E. *Etat Républicain, Etat de Droit*, Le Monde gazetesi, 29 Şubat 1992.

¹⁶ LEHİNGUE, P. *Usagers et effets politiques de la codification, la réglementation des sondages d’opinion en France*, in *Les usagers du droit*, CURAP 1989, s.55.

¹⁷ Bu konudaki tartışma için, bakınız Le Monde gazetesi, 11, 13, 14 ve 15 Ağustos 1984. Siyasetçiler bu kamuoyu yoklamalarını eleştiriyor olsalar da, seçmenlerin isteklerini daha iyi kavramak için, o “araç’a” sıkça başvururlar.

Bu mantığın altında, siyasi sınıfın birçok kez azımsadığı bir gözdağı bulunuyordu: “bir deontoloji kanununun” kabul edilmesi¹⁸.

Anayasa Konseyi yargıçları konusunda ise, kararlarında dayandıkları görkemli ilkelerden dolayı eleştiride bulunmak daha güç görünüyor; yine de halkın seçtikleri, Anayasa Konseyi yargıçlarının normların açıklanma rejiminde edindikleri role karşı geliyorlar. Böylelikle, 1990’da meydana gelen itiraz yolu ile anayasal denetime ilişkin tartışma sırasında, VİRAPOULLE ve LIMOUZY ile beraber, birçok parlamenter “kendi otoritelerine karşı Anayasa Konseyi yargıçlarının otoritesinin büyümesinden duydukları kaygıyı ve egemence kanun koyma yetkilerinden maruz kaldıkları izlenimini” belirtmişlerdi. 1986’da Adalet Bakanı Albin CHALADON, bakan sıfatı altında, “Anayasa Konseyinin takdir yetkisine sahip olması anormaldir” demişti. Bu eleştirilerin sonucunda, sıkça, seçilmişler Anayasa Konseyi yargıçlarının kanun yorumunda sahip oldukları özgürlüğü kısıtlayabilmek amacını güderek yeni bir “Ana Kanunu” yazabilecekleri tehdidini savururlar.

Bu savunma tepkilerinin, red etmeye çalıştıkları kamuoyunun rekabetli ifadesinin, aynı zamanda siyasi gerçekliğini de ürettiyor olması önemli değildir. Çalışmalarından çıkan sonuç, halkın seçtiklerini kamuoyunun tek meşru sözcüsü yapan alışılmış temsilciliğin kırılıyor olmasıdır. Böylelikle, sürdürülebilir demokrasi kamuoyunun temsili birlikteliğini bozan demokrasidir. Aynı zamanda, sürdürülebilir demokrasi, temsili demokrasinin başka bir esası olan yöneticilerin bağımsızlık alanını da zayıf hale getirmektedir.

C. DENETLEME HAKKI VE SEÇİLMİŞLERİN BAĞIMSIZLIĞI

Anayasa hukuku dilinde, seçilmişlerin bağımsızlığı “temsili vekâlet” ile gerçekleşir ve bu kavram modern hükümet biçimlerinin temelini oluşturur. 1789’da, milletvekillerinin ilk kararı ‘Yakınma Defterlerinin’ zorlayıcı yükümlülüğünden kurtulup, kendilerini üç temel sınıf (Etats généraux) tarafından seçilmiş olarak değil de Ulusal Meclis ilan ederek, karar alma faaliyetlerindeki bağımsızlıklarını göstermekti. Kral, seçilmişlerin seçmenlere ‘Yakınma Defterleri’ aracılığı ile bağlı olduklarını hatırlatarak, bu özgürlüğü eleştirmişti; ve milletvekilleri kendileri de “özgürlük sarhoşluğu içinde olduklarından kendilerine devredilmiş yetkilerinin sınırlarını aştıklarını”¹⁹ kabul etmişlerdir. Ancak, bununla birlikte, milletvekilleri davranışlarının doğru olduğunu göstermek için, em-

¹⁸ Kültür Bakanı Jack LANG şöyle yazmıştı: “1992 yazında, Paris’te, “medyaların gücüne karşın bir güç” konusuna dair bir oturumun düzenlemesini öneriyorum”, L’Express gazetesi, 27 Şubat 1992.

¹⁹ DE LAMETH, Alexandre, *Histoire de l’Assemblée constituante*, Montardier, 1828, Bölüm 1, s.342.

redici vekâletlerini kökten bir şekilde iptalini ilan ederler: Kendilerine vekâlet verenlerin seçmenlerin arzularını yerine getirmek için değil de, müzakere için seçilmişlerdir ve bu durum seçmenlerin, düşündüklerinin aksine, bağımsız olduklarını ortaya koymaktadır. SİEYES, bu konu ile ilgili olarak, temsilcilerin tekrarlamakla yetinecekleri, daha önceden oluşmuş bir iradenin varlığından şüphe duymaktaydı; bu irade sadece tartışmanın, fikir alışverişinin ve görüşlerin birbiriyle yüzleşmesinin mümkün kılındığı Ulusal Mecliste oluşabilir diye yazardı²⁰.

Bu emredici vekâletin yasaklanması, temsilcilerin özgürlüğünü kısıtlayan tüm mekanizmaların yasaklanması gibi, temsili rejimi ayrı kılan bir özelliktir. Bu yasakların var olmasını demokratik rejimin oluşturucu koşulları olarak gören ROUSSEAU, bunu çok iyi anlamıştı. Ancak hiçbir anayasa, temsili vekâletin esasına dokunur. 4 Ekim 1958 Anayasasının 27.maddesine göre “tüm emredici vekâlet geçersizdir”. Ve Anayasa Konseyi 9 Mayıs 1991 tarihli kararında²¹, açık bir şekilde bu maddeye dayanarak, “parlamento üyelerinin halkın temsilci sıfatları” nedeniyle” “kanun yapma usulü çerçevesinde bazı parlamenterlere, belirli seçim bölgelerinden gelmiş olmalarından dolayı, bazı ayrıcalıklar” tanınmasının mümkün olmadığını söyler. Anayasa Konseyi, Korsika ilinden seçilmiş parlamenterlere, Korsika meclisinin görüşünü almak için sunulmuş teklifler üzerinde veya o meclisten gelen kanun tasarıları üzerinde özel bilgi edinmelerini öngören kanun maddelerini iptal eder. Böylece, Anayasa Konseyi temsilcilere, üstlendikleri vekâletin anlamını ve kendi meşruiyetlerinin dayandığı esasları hatırlatır: bir parlamenter belirli bir seçim bölgesinden seçilir ancak o seçim bölgesinin temsilcisi değildir; Fransız halkının temsilcisidir, halkın “yetkilisi” değildir.

Seçilmiş kişi, konumunu seçmenden alıyor olmasına rağmen onun iradesine bağlı olmaması üzerine kurulmuş olan bu özel siyasi ilişki biçimi, temsili demokrasinin bugünlerde yaşadığı krizin merkezinde yer alıyor; ve böylelikle, bu özel siyasi ilişki biçimi sürdürülebilir demokrasi tartışmasının merkezinde de bulunuyor. Sürdürülebilir demokrasi, seçilmişlerin bağımsızlıklarına dokunmuyorsa da, bağımsızlıklarını daha görünür hale getirerek onu kısıtlıyor, eleştirileri kolaylaştırıyor ve temsil edenler - temsil edilenler ilişkisinin yeni kalıplara göre düşünülmesini sağlıyor.

Karar alırken seçilmişlerin özerklikleri ortadan kalkacağına, bir şekilde destekleniyor. Siyasetin gittikçe bir meslek haline gelmesi ile temsilciler karar aldıkları zaman, savunmayı üstlendikleri toplumun ihtiyaçları yerine “doğal” bir şekilde kendi yararlarına yakın kararlar alıyorlar. Siyasi topluluk, ROUSSEAU’nun gösterdiği gibi, halkın ortak

²⁰ SİEYES, *Orateurs de la Révolution française*, La Pléiade, 1989, s.1019.

²¹ C.C 91-290 D.C, 9 Mayıs 1991, J.O. 14 Mayıs 1991, s.6350.

“ben”inin karşısında, bireye özgü “ben”in üzerinde gelişir ve böylelikle halkın iradesinden bağımsız, özel bir irade ile kendini ortaya koyar. Siyasetçiler karşılıklı olarak birbirlerine yanıt verirler, kendi aralarında konuşurlar, rekabet gibi mesleki “oyunların” içine kapanırlar; böylece, siyasetçiler ile bu konuda bilgisi olmayanlar arasındaki uçurum biraz daha derinleşir. Sonuç olarak, “politika dünyasının” siyasi ve hukuki anlayışı, her biri kendine özgü terminolojisi ile aynı sonuca erişiyor. Çünkü bir meslek olarak, temsili vekâlet, hukuk düzeni içinde siyasi temsilciliğin sadece uygulama hukuku olarak yansıtılmasından ibarettir. Zaten SİEYES “yöneticiliğin bir meslek haline getirilmesi” zorunluluğu ile temsili vekâletin arasında doğrudan bir ilişkinin var olduğunu açık seçik anlatmıştı²².

Sürdürülebilir demokrasi, bu temsili yönteme dayanan ilişkileri ortadan kaldırmıyor olsa bile, siyasetçilerin, kararlarında, yönetilenlerden bağımsız bir iradeyi ifade ettiklerini açık seçik ortaya koyar; ve böylece yurttaşların beklentileri ile profesyonel siyasetçilerin yansıtmış olduklarının arasındaki farklılıkları daha görünür hale getiriyor. Bu görünürlüğün kaynağı kamuoyunda başka temsil biçimlerinin gelişmesine bağlıdır. Kamuoyu yoklamaları, kamuoyunun beklentileri ile seçilmişlerin beklentilerinin aynı sıralamaya uymadığını ortaya koyarak ve özellikle basın, siyasetçilerin özel çıkarlarını “açıklayarak” temsilciliğin kararlarda kalmış alanlarının azalmasına katkıda bulunuyor. Pierre BOURDIEU şöyle yazdı: “televizyon görünmezlik hayaline kapılan siyasetçilerin kapalı kapılar arkasında oynamış oldukları, hükümdara yakışır oyunları üzerinde bir pencere açmıştır”²³. Bu “kuklalar ” etkisidir. İlk aşamada, bu kukla etkisi siyasi veya medeni düş kırıklığına yol açabilir: mantıklı ve sadece kamu yararını düşünen temsilcinin o ideal imajı silinmekte ve yerine, genel oydan elde etmiş olduğu konumunu kullanarak kendi çıkarlarını kollamak amacı ile kaygılı, edepsiz bir siyasetçi imajı yerleşmektedir. İşte o zaman kamuoyu seçim yoluyla devretmiş olduğu yetkiden doğan üzüntüsünü ve hayal kırıklığını iki davranışı ile açığa vurabilir: oylama eylemi hiçbir paylaşma hareketi içermediğinden, ya çekimser oy kullanır; ya da “politikalara” karşı, alaycı olanlar da dâhil olmak üzere tüm, eleştiri biçimlerini destekler.

Ancak bu hayal kırıklığı, sonuçta temsil edenler ve temsil edilenler arasında, temsil edilenlerin temsil edenler üzerindeki kontrolünü sağlayarak ve bağımsızlıklarını sınırlayarak, denetleme hakkı üzerine kurulmuş yeni bir ilişkinin gelişmesine yol açabilir. Politika ile ilgili bir söyleşisinde, ALAIN şunları yazmıştı: “demokrasiyi tanımlayan unsur, siyasi iktidarın kaynağı değildir, yönetilenlerin yönetenleri devamlı ve

²² Bakınız SİEYES, *Orateurs de la Révolution française*, La Pléiade, 1989, s.1019.

²³ BOURDIEU, P. *La vertu civile*, Le Monde gazetesi, 16 Eylül 1988.

uygun bir şekilde kontrol etmesidir”. Sürdürülebilir demokrasi ile siyasi dünyada beliren yeni iş paylaşımının anlamı bu doğrultuda düşünülebilir: Temsilciler hala seçim yoluyla gelseler de kamuoyunun gözetimi ve kontrolü nedeniyle baskı altında bulunan faaliyetlerini özgürce yerine getiremiyorlar. Bu yeni demokrasi biçimi, MOSES FINLEY’nin Antik Yunan demokrasi sisteminde²⁴ ortaya koyduğu özelliklerin bir kısmını taşıyor. Atina toplumu “yüz yüze”liğin toplumuydu. Bugünlerde, medya politika dünyasını şeffaf hale getiriyor ve kamuoyu temsilcilerinin hayatları, hareketleri, çıkarları, kavgaları ve amaçları ile ilgili her şeyden haberdar oluyor. Atina toplumu yazıya değil de daha çok sözlü ifadeye dayalı bir toplumdu. Bugünlerde ise, televizyondan duyduğumuz sözler –ve beraberindeki görsel ifade - özenle yazılmış herhangi bir siyasi programdan daha çok kişiyi etkiliyor. MOSES FINLEY’e göre Atina’nın bir demokrasi olması, seçim yoluna dayanmış olmasından kaynaklanmıyordu. Atina’nın bir demokrasi olması, siyasi görevlerin bir elit kesim tarafından yerine getiriliyor olmasına rağmen, “yurttaşın – çiftçisi, zanaatçısı ve esnafı ile - daima kamu hayatıyla temas halinde” olmasından, kamu hayatını kavrayabilir, işleyişini, hedeflerini ve dilini anlayabilir ve böylece yurttaşın Şehir Devletindeki siyasi oyunlarına ulaşabilir olmasına bağlıydı. Bugünlerde de, medyanın güncel çalışmaları yeniden “kamu hayatı ile teması” sağlayarak, CHIRAC-BALLADUR veya MITTERRAND-ROCARD çatışmalarının kaynağının, seçim süresinden önce, çevre ya da konutlara ilişkin kararların alınmasının nedenlerinin kamuoyu için gizlisi saklısı kalmamıştır.

Doğal olarak, bu yaklaşmanın sınırları belirlenmiştir. Ne de olsa bu yaklaşmanın iki avantajı bulunmaktadır: Birincisi, demokratik katılımın, yani yurttaşın gerçekten etkin olabilmesi için ilk koşul kamuoyunun siyasi oyunların mantığına ulaşabilmesidir. İkincisi ise, sürdürülebilir demokrasiyi, temsilcilerin, kapalı kapılar ardında ve gizlice, yönetilenlerin iradesine bağlı kalmayarak karar aldıkları, hem temsili demokrasiden, hem de temsil eden ve temsil edilenler arasındaki farklılıkları silmekte olduğunu iddia eden, doğrudan demokrasi sisteminden ayırt etmesidir. Eğer sürdürülebilir demokrasiyi temsilciliği aşmış bir rejim olarak tanımlamak mümkün ise, bu, halkın katılım alanını değiştirmesi ve genişletmesine bağlıdır. Bunu, seçim zamanları dışında, yöneticilerin devamlı ve etkili kontrolünü sağlayarak, kamuoyunun siyasi çalışmalarını yerine getirebilmesi için özel yöntem biçimleri keşfetme yoluyla gerçekleştirir.

Bunların arasında, Anayasa Konseyi yargıçlarının oluşturdukları yöntem, denetleme hakkının en etkili düzeyini ortaya koyuyor. Bu gösterilenlerin, kamuoyu yoklamalarının ve medyanın siyasi eylemler üze-

²⁴ MOSES FİNLEY, *L’invention de la politique*, Flammarion, 1985.

rinde gerçek etkiye bulunmadığını göstermez: Siyasetçiler, buna sık sık itiraz etseler de, söylemlerinin, kararlarının ve davranışlarının kamuoyunun düşündüklerine yakın kalmasını ayarlayabilmek için bu kontrol yöntemlerini de göz önünde tutmaktadırlar. Ancak, niteliklerinden dolayı halkın bu toplumsal katılımlarının demokratik kapsamı yetersizdir: Bu yöntemler temsilciler için bağlayıcı değildir; müzakere ve mantık yerine daha çok izleme ve duygular üzerinde kurgulanmışlardır; gazeteci ve yorumculuk görevlerinin titizlikle yerine getirildiğini farz etmektedirler²⁵. Kamuoyunun uyguladığı kontrol, Anayasa Konseyi yargıçlarının müdahalesi şeklini aldığı zaman bu tür “açıkların” bulunması mümkün değildir. Anayasa metnine yansıyan halk iradesine dayanarak, Anayasa Konseyi yargıçları, temsilcilere kanun yoluyla dernek kurma özgürlüğünün varlığının tartışmasını yasakladıkları zaman, kararları hukuken Parlamento’yu bağlamaktadır; buna göre uygun görülmeyen kanun resmen yürürlüğe giremez. Her ne kadar, atanma sistemleri tartışılabilir olsa da, Anayasa Konseyi yargıçlarının mesleki değerlerinden dolayı bu yargısal denetim, müzakere ilkeleri, mantıksal kanıtlar ve eğitimsel gerekçeler doğrultusunda gerçekleşir.

Ayrıca, kamuoyunun denetleme yöntemleri arasında bu farklılıkların olması yöntemler arasında bir kademelenmenin bulunduğu göstergesi değildir, sadece birbirlerini etkileyip ve birbirlerinden etkilenmek vasıtası ile ortaya çıkan karmaşık ilişkilerin bulunduğunu göstermektedir. Çünkü Anayasa Konseyi yargıçları kamuoyu yoklamalarında, anketlerde ve basında yansıtılan kamuoyuna karşı duyarsız değillerdir. Mauro CAPELLETTI şunları yazmıştı “medya topluluğu aracılığıyla, ya da uzman edebiyatçı ve başka araçlar sayesinde de, Anayasa mahkemesi yargıçları ile kamuoyu sıkı ilişkiler içindeler, çünkü yargıçlar “kamunun eleştirisini” özenle dikkate almaktadır”²⁶. Topluca, bu değişik denetleme yöntemleri, yönetilenlere karşı yöneticilerin - temsili demokrasinin özünde bulunan - bağımsız bir şekilde karar alabilmelerini kısıtlıyor. Bunu, ya siyasi, ya hukuki olarak, ya da hem siyasi hem hukuki olarak, yöneticileri, kamuoyunun yansıyan iradesini devamlı, yani iki seçim süresini ayıran süre içinde de, göz önünde tutmalarını zorunlu kılarak gerçekleştiriyor.

²⁵ Bu konuda, gazetecilik mesleki ile ilgili tartışmalara bakınız Timisoara, a.g.e.

²⁶ CAPELLETTI, M. *Le pouvoir des juges*, Economica, 1990.

II. SÜRDÜRÜLEBİLİR DEMOKRASİ VE MÜZAKERE

Sürdürülebilir demokrasi, tartışmanın yaşandığı, müzakereci bir demokrasidir. Elbette, temsili hükümet rejimi de bir takım müzakereler içeriyor: Partilerde, gruplarda ve meclis komisyonlarında parlamenterler kendi aralarında veya bakanlar ile karar almak için tartışmaktadır. Ancak, SİEYES'in tasarlamış olduğu model açısından, müzakere tek meclis sınırları içinde gerçekleşir. Sürdürülebilir demokrasi ile, müzakere bu sınırları aşıp kanun yapma faaliyetini toplumsal zeminin tümüne yayılıyor. “Parlamento kanun yapar” deyişi, geçmişte bir siyasi gerçeğin ifadesini oluşturuyor olsa da, günümüzdeki yasama yönteminin gerçeğini tam yansıtmıyor. Birçok “yasa yapıcının” (entrepreneurs législatifs) araya girmesi ile ve müzakere alanının yayılması sonucu, kanun yapmak anlaşılması güç bir işlev haline gelmiştir. Dolayısıyla, genel iradenin içeriği ve anlamı değişmiş bulunuyor. Karar tamamlanmış matematiksel bir işlem değil de, daha çok yapıyı açık bir olgudur. Rekabete açık ve müzakereci nitelikte olan bu normların yeni açıklanma rejimi temsili demokrasiyi aşmış olduğumuzun işaretidir.

A. MÜZAKERE VE YASA YAPICILARIN ÇOĞALMASI

Çoğu zaman örgütlenmiş olarak, kamuoyu bu yasa yapıcılardan birisidir. Dernekler, sendikalar, koordinasyonlar, sosyal eylemler taleplerini hukuk dili ile kaleme almayı biliyor ya da öğreniyorlar: Kanun teklifleri yazıyor, anayasal veya yasal değişiklikler hazırlıyor, gerekçe sunuyor, medyayı harekete geçiriyor ve emredici vekâletin yaşasını hesaba katmayarak, çalışmalarının parlamenterler tarafından sahiplenilmesini, savunulmasını ve onaylanmasını bekliyorlar. Örneğin, hukuki ve adli mesleklerin reformu ile ilgili kamuoyu – avukatlar, danışmanlar, noterler, muhasebeciler - o kadar önemli yasal faaliyetlerde bulunmuşlardır ki bir milletvekili, meclis toplantısı sırasında, “parlamenterlerin mi yoksa baskı gruplarından birinin mi kanun yapmakta olduğunu”²⁷ sormuştur. Aynı şekilde, karşılıksız çekler ile ilgili kanun tasarısı, banka işleriyle ilgili kanunun öngördüğü Tüketici Komitesinin çalışmalarından kaynaklanıyor. Tarımsal kamuoyu ise çoktan ve etkili bir şekilde parlamenterlere yasama faaliyetlerinde yardımda bulunmayı biliyor. Son zamanlarda, kamuoyunun yasama üzerindeki müdahalesi akıl insanların toplandığı komiteler şeklinde gerçekleşiyor. Sivil toplumun ifadesi olarak belirtilen bu komisyonlar, mesleklerinde unvan kazanmış deneyimli ve bağımsız kişilerden oluşuyor. Görevleri yasal değişikliklere konu olabilecek sorunları incelemektir: Üniversiteler, vatandaşlık, görsel-işitsel basın, ceza muhakeme usulü üzerinde raporlar hazırlanmış, ve kanun

²⁷ BELORGEY, J-M. Libération gazetesi, 25 Nisan 1989.

tasarılarında hükümet değişik düzeylerde bunlardan faydalanmaktadır. Yasa yapıcıların kategorisi daha alışılmış kurumları da içeriyor. Örneğin 24 Aralık 1976 tarihli kanunun 9.maddesince yasal metinlerin gerektirdikleri değişiklikleri telkin etmek yetkisine sahip olan Kamu Denetçisi, 1991 tarihli faaliyet raporunda kendi bürosunun hazırladığı tasarıların “parlamentolar tarafından benimsenmekte ve savunulmakta olduğunun”²⁸ altını çizmiştir. Daha şaşırtıcı olarak, yıllık raporunda, Yargıtay da yasama organına yasal değişiklikler sunuyor ve önerilerde bulunuyor. Yargıtay’ın girişimine karşılık, yasama alanında daha çok Danıştay’ın rolü bilinir. Bu konuda Danıştay’ın müdahalesi, yazmış olduğu raporlar yolu ile gerçekleşiyor: Örneğin raporda sunmuş olduğu önerilerin “adalet bakanlığınca hazırlanan metinde % 75’inin veya % 80’inin yansıtıldığını”²⁹ söyleyen Danıştay Rapor Daire Başkanı Guy BRAİBANT’ın tıbbi etik üzerinde yazdığı rapor gibi. Ancak Danıştay’ın yasama alanında tercih ettiği müdahale yöntemi, Anayasanın 39.maddesinde öngörülen tüm kanun tasarılarının Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmadan önce Danıştay’ın görüşüne sunulmasıdır. Bu müdahale biçimi çerçevesinde, Danıştay kanunu madde madde inceler, yazım diline getirilen hukuki düzeltmeleri ele alır, bulunuyor ise Anayasa Konseyi içtihadına bakarak anayasaya uygunluğunu ve de siyasi yerindeliğini değerlendirir. İnceleme sonucu elde ettiği gözlemleri bir “görüşte” bildirir ve bazen şekil ya da içerikten dolayı, tasarımı, tamamen ya da kısmen, yeniden yazar ve Bakanlar Kurulunu kanunun değişik sürümleri ile karşı karşıya bırakabilir.

Yasa yapıcısı yabancı bir ülkeden de gelebilir: Avrupa Birliği’nin önemine inanan Senato’nun Başkanı Alain POHER şunları söyledi: “Fransız Parlamentosu yavaş yavaş Avrupa Birliği normlarını tasdik etmekle yükümlü basit bir meclis haline gelmiştir”. Gittikçe daha çok yetkinin Avrupa Birliğine devredilmesi ve Avrupa Birliği’nin yönerge sayılarının çoğalması sonucu, bundan sıkça yakınan Parlamento, yetkisinin büyük bir kısmını yitirmiştir: Siyasi hedeflerin üzerinde hâkimiyeti kalmamıştır, Avrupa Birliği hukuk düzeninin iç hukuk düzenine göre üstün sayılması nedeniyle Parlamento o düzeyde belirlenmiş kurallara uymak zorunluluğundadır; ve özellikle, Avrupa Birliği yönergeleri o kadar ayrıntı ve açıklamalar ile yazılmış bulunuyorlar ki, Senato Başkanının söylediği gibi, Parlamento’ya sadece tasdik etmek düşüyor.

En sonunda, rekabete dayalı bu normların açıklanma rejiminde kanunların resmen ilanını etkileyebilen özel bir yasa yapıcısı bulunuyor: Anayasa Konseyi yargıçları. İchtihadı sayesinde, parlamentoları zorunlu tuttuğu ilke, hak ve hürriyetlerin çoğalması ve gerçekleştirdiği denetimin

²⁸ Kamu Denetçisi Raporü, 1991, s.38.

²⁹ BRAİBANT, G. Le monde gazetesi, 1 Ocak 1992.

derinleşmesi ile – açık hatta tekniği, ölçülülük ilkesi, yorumlu red kararı-Anayasa Konseyi Parlatentonun düşüncelerini ve çalışmalarını etkileyebiliyor: Bir kanunun yürürlüğe girmesini engelleyebilir, içeriğini değiştirebilir ve de bir maddeyi veya cümleyi iptal ederek dolaylı bir şekilde anlamını da değiştirebilir; yorumlu red kararı ile, bir kanunun eksiklerini tamamlayabilir ve de /ya da uygulanmasına yönelik talimat verebilir, veya 23 Ocak 1987 tarihli kararında³⁰ olduğu gibi, sunmuş olduğu gerekçesinde kanunun yeniden yazılmasını önerebilir. Anayasa Konseyinin yasama alanında oynamış olduğu rol sadece onun denetimine sunulmuş kanunları içermiyor, çünkü olası bir başvuru karşısında hükümet kanun hazırlarken ve parlamento bir yasayı tartışırken, Anayasa Konseyinin içtihadını tedbir olarak dikkate alıyor.

Tabi ki bu yeni normların açıklanması rejiminde, yasal metinlerin büyük bir kısmını hazırlayan hükümet kurumunun ve onları görüşen, üzerlerinde değişikliklerde ve oylamada bulunan parlamento kurumunun oynadığı rolleri de unutmamak gerekiyor. Tabii ki, bu kurumların kendilerine özgü rollerini küçümsememek gerekiyor: Hukuken Anayasa Konseyinin vermiş olduğu kararlar bu kurumları bağlıyor, oysa ki hiçbir kamuoyunun, akıl insanlar komisyonlarının, Kamu Denetçisinin, bilirkişilerin, Yargıtay'ın ya da Danıştay'ın önerilerini göz önünde tutmaya zorunlu değildir. Ancak sürdürülebilir demokrasi modelinde, hükümet ve parlamento kanunun yapılmasında başka yasa yapıcısının da bulunduğu çetrefil ilişkilerden oluşan bir bütünlüğün içinde yer alır. Başka bir deyişle, kanun yapma usulüne başka aktörlerin de katılıp kararların müzakereye dayanarak alındığı bir bütünlüğün içinde.

Normların yapılma usulü üzerine faaliyet gösteren değişik kurumlar müzakere kuralına uymaktadırlar. Vatandaşlık kanunu, insan bedeninin hukuki statüsü, veya görsel-işitsel basın ile ilgili reformlar üzerinde çalışan “akıl insanlar”, değişik kesimlerden geldikleri için, başlangıçta önerilecek çözüm hakkında aynı kanıda değildir. Önce karar vermek için müzakerede bulundular, her biri, sosyoloğu, hukukçusu, tarihçisi, doktoru veya gazetecisi, karşısındakinin görüşünü dinleyip, kendi çözümünü ile ilgili düşünemediği sakıncaların veya yararların altını çizdi; ve sonunda, bu anlayışlı bilgi paylaşımı ve tartışma sayesinde ortaya çıkan çözüme bağlı olarak, kendi görüşünü değiştirebildi. Aynı şekilde, Anayasa Konseyinde uygulanan usulün ilkel olgulara dayanması alınacak kararın tartışmalı müzakereden ibaret olmasına engel değildir.

Normların ortaya çıkmasına ilişkin bir çok aktörün bulunması müzakereyi gerekli kılar. Belirli bir konuda, tüm yasa yapıcıların aynı yönde çözüm sunmaları olasılığı düşük bir ihtimaldir, çünkü temsil ettikleri kesimin ayrı kaygı ve çıkarları sebebiyle, tamamen karşıt veya

³⁰ CC 86-224 D.C 23 Ocak 1987.

değişik sonuçlara ulaşabilirler. En sonunda elde edilen karar, müzakere sonucu mutlaka rekabet içindeki çözümlerin birbirleri ile karşılaştırılmış, tartışılmış ve incelenmiş olmasından kaynaklanır. AIDS virüsünün araştırılmasını zorunlu hale getiren karar bu konuya iyi bir örnek oluşturuyor. Salgını önlemek için Aralık 1991’de Parlatentonun önerdiği bu seçenek, Sağlık Bakanlığı tarafından “yetkili kurumların” görüşüne sunulmuştur. Sayısı beşe ulaşan bu kurumların içinde, ikisi – Milli Tıp Akademisi ve Doktorlar Birliği - AIDS virüsünün araştırılmasının zorunlu hale getirilmesini uygun görürken, üç tanesi ise –Milli AIDS Konseyi, Kamu Sağlığı Yüksek Kurumu ve Milli Etik Komitesi- buna karşı geliyor. Bu uyuşmazlıktan doğan tartışma “mantığa dayalı ve mantığa uygun gerekçelerin paylaşımına” yol vererek, bakanın ifade etmiş olduğu gibi “eğer belirli koşullarda AIDS virüsünün araştırılması zorunlu hale getirilir ise, araştırmaların yoğunluklarını çoğaltırız” sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle, bakan virüsün araştırılmasının sistematik olması önerisini kabul etmemiştir. Yine de müzakere sona ermemiştir, hem Parlamento’da, hem de başvurulduğu takdirde Anayasa Konseyinde devam edecektir.

Bu iki müzakere türü, kamu tartışmalarının önünü açıp, onları verimli hale getiriyor. AIDS virüsü araştırmalarının zorunlu hale gelip gelmemesi, insan bedeninin ticari nitelikte olup olmaması, Sosyal Sigortalar Kurumunun vergilendirilmesi veya vergilendirilmemesi... gibi tüm bu konular ile ilgili değişik çözüm yolları özellikle de medya aracılığıyla kamuoyunun görüşüne sunulmuştur. Herkes yaygın ve çelişkili bilgilere dayanarak kendiliğinden bir karar verebilir, aynı zamanda da şu ya da bu çözümü tercih ettiğini belirterek, toplumsal müzakereyi etkileyebilir. Bu anlamda, bozuk kan içeren kan nakli sonucu mağdur olan kişilerin uğradıkları zararın tazmini konusunda ve tazminat biçimi ile ilgili olarak hükümetin tavır değiştirmiş olması kamuoyu yoklamalarının, medyanın ve derneklerin yansıtmış olduğu kamuoyu tepkisine bağlıdır. Aynı şekilde, İçişleri Bakanınca düşünülen transit bölgeler düzenlemesine karşı kamuoyunun sert tepkisinden dolayı, Başbakan hem senato, hem meclisin çoğunluğu tarafından bu kanunun oylanmış olmasına rağmen bu konu üzerindeki tartışmanın kapanmadığını kabul etmiş ve Anayasa Konseyinin kararından sonra yeniden tartışmayı sürdürmek gerektiğini söylemiştir. Aynı zamanda, Başbakan, Anayasa Konseyinin vermiş olduğu kararın hükümetin kararı doğrultusunda gerçekleşmesi durumunda, yargı kararının “yasal sürümünü bulmak” gerektiğini de itiraf etmiştir³¹.

³¹ CRESSON, E. *Etat Républicain, Etat de Droit*, Le Monde gazetesi, 29 Şubat 1992.

B. MÜZAKERE VE GENEL İRADE

Müzakere ilkesinin genelleştirilmesi sadece karar alma tekniğiyle ilgili bir genelleştirme değildir: Alınan kararın içeriği, anlamı ve daha çok genel irade kavramının içeriği ve anlamı da bu müzakere olgusundan etkilenir³². Temsili demokrasi modelinde, genel irade askeri anlamda bir “kandırmacıdır”; şöyle ki tamı tamına tüm bireysel iradelerin genel toplamına benzeyen, fakat aslında genel toplamı ifade etmeyen bir nesnedir; o sadece o andaki siyasi çoğunluğun iradesidir. Sadece çoğunluk olduğu bilinen bir iradeye genel niteliğinin yüklenmesine dayanan bu yapay durum, genel iradenin kuramcıları tarafından her şeyden önce işlevsel nedenlerle açık bir şekilde tanınmış ve düşünülmüştür. Toplumsal çeşitlilik gerçeği karşısında herhangi bir konuda bireylerin oybirliğine ulaşması mümkün olmadığından, ancak bu oybirliğine itaat etme ile yurttaşların siyasi özgürlüklerini bağdaştırmak için gerek duyulduğundan, SİEYES’in yazmış olduğu gibi “belirlediğimiz bir çoğunlukta ortak iradenin niteliklerini tanımak mecburiyetindeyiz” yani çoğunluk iradesi içinde tanınmalıyız³³. Bu kuramsal gösteriş -yani çoğunluğun genel olması için ikisini aynı anlama geldiğine inandırmak -tabii ki azınlıkta olan düşünceler bakımından bazı sonuçlar doğurur: En kötü ihtimalle bu düşünceler yok sayılır, veya en iyi ihtimalle yanlış kabul edilir, fakat her durumda da dikkate alınmamaları gerekir. JJ.ROUSSEAU şöyle der: “milletin meclisine bir kanun sunulduğu zaman, herkes oyunu vererek görüşünü bildirir ve oyların hesaplanması sonucu genel iradenin kararı elde edilir; fakat benimkine karşıt bir görüş üstün gelirse bu durum, benim yanlış olduğumdan başka bir şeyi kanıtlamaz ve genel irade olduğunu sandığım şeyin öyle olmadığını gösterir”³⁴. Genel iradenin bu kavrayışıyla, azınlıkta olan görüş veya görüşler hiçbir zaman geçerli, mantıklı ve saygı değer olarak kabul edilmezler; onlar ancak hatadır. Bu hataları yapanların genel iradeye uygun olarak karar verilmiş şeye katılmak üzere hatalarını kabul etmeleri, onlardan vazgeçmeleri ve böylelikle bağımsız özneler olmaları beklenir. Bu durumda, temsili demokrasinin- en azından 1789’dan doğan Fransız anlayışına göre- neden hiçbir zaman azınlıkların konumu ve rolü üzerine düşünmeyi başaramadığını; veya neden azınlıklara, genel irade hakkındaki çoğunluğun fikrine tabi olmak üzere, kendi bakış açılarından feragat etme hakkından başka bir hak tanımadığını anlamak kolaydır.

³² MANİN, B. *Volonté générale ou délibération ? Esquisse d’une théorie de la délibération politique*, Le débat, no 33, 1985, s.72.

³³ SİEYES, *Vues sur les moyens d’exécution dont les représentants de la France pourront disposer en 1789*, Paris, op. cit., s.75.

³⁴ ROUSSEAU, J.J. *Le contrat social*, Flammarion, 1966, s.149.

Normların rekabet halinde belirlenmesine ilişkin rejimin merkezine müzakere ilkesini koyarak, sürdürülebilir demokrasi modeli, genel irade kavramını şimdiye kadar kabul edilen anlamından daha derine götürür: genel irade açıkça bir çoğunluğun basit onayı olarak görünür. Fakat çelişkili olarak bu onay, genellikle ideale daha fazla yakındır, üstelik bu yakınlık önceden olduğu gibi yapay bir durum da değildir. Bir şekilde, sürdürülebilir demokrasi ile, hepimizin iradesinden doğan kurallara itaat edilmesinin tek meşru dayanağı olarak düşünülen oybirliği, tam anlamıyla bir kandırmaca değildir. İrade, çoğunluğun seçimi olsa bile daha genel olur, çünkü bütün özel iradelerin göz önüne alınmış olmasından daha sonra ortaya çıkar. Eğer kararlar şeklen, belli bir zamanda, parlamentoda matematiksel olarak çoğunluğa sahip kişiler tarafından alınmışsa, salt çoğunluk iradesinin ürünü değildirler: kararlar, değişik oranlarda, azınlıkta olan düşünceleri de içerir. Bu içerme, müzakere ilkesinin genelleştirilmesinin zorunlu bir sonucudur. Bu ilke, değişik yasa yapıcıları tarafından önerilen çözümleri, hatalar olarak değil, dikkatli bir incelemeyi gerektiren mantıklı olasılıklar olarak dikkate almaya davet eder, ve gerektiğinde bu olasılıklara ait bazı önerilerin nihai olarak benimsenecek kararda yer almalarını sağlar. Guy BRAIBANT veya Mireille DELMAS- MARTY insan bedeni statüsü veya adli reform ile ilgili kanun tasarılarının kendi önerilerinin sadece bir kısmını içerdiğini söyledikleri zaman – Guy BRAIBANT’na göre % 75ini - bu tasarılar başka aktörlerin görüşlerinin de göz önüne alındığını ve de çoğunluğun almış olduğu kararın birçok özel iradenin genel ürünü olduğunu kabul etmektedirler.

Genel irade kavramının anlam değişikliğinde Anayasa Konseyinin oynamış olduğu rol önemlidir. Hükümetteki çoğunluğun iradesini yansıtmak olan basın şirketlerinin bir yönetim altında toplanması reformuna azınlıktaki parlamenterler itiraz etmektedir; Anayasa Konseyine başvuran azınlık haklı bulunur ve böylece kanunun kısmen kendi görüşlerini de yansıtmaya olanağını elde eder. Hükümetteki çoğunluğun iradesini yansıtmakta olan “Korsika milleti Fransız milletinin bir parçasıdır” formülüne azınlıkta bulunan parlamenterler itiraz etmektedir: Anayasa Konseyine başvuran azınlık bu cümlelerin kaldırılmasını sağlar ve çoğunluğun yazdığı kanunda kendi iradesinin bir parçasını zorla kabul ettirir. Böylece genel irade çoğunluktaki ve azınlıktaki iradelerin veya tam olarak sunulmuş olan birkaç önerinin toplamından ibarettir. Bunun için bu toplamın ürünü olan siyasi karar, temsili demokrasi modelinde olduğundan daha çok, modern siyaset düşünürlerinin laik siyasi düzeni meşrulaştırmak amacıyla aramakta oldukları oybirliğine yakın kılmaktadır. Anayasa Konseyi “kanun anayasaya uygun olduğu takdirde genel iradeyi

ifade etmektedir”³⁵ dediği zaman anayasa yargıcı anayasa metninin tüm yurttaşların oybirliği ile uzlaştıkları her şeyi ifade ettiğini söylemektedir ve bundan dolayı çoğunluğun belirtmiş olduğu iradenin genel sayılması için onun sıkı biçimde bireylerin tümünün kabulünü içeren Anayasa hükümlerine uyması gerekir. Bu anlamda “Korsika milleti” formülü çoğunluğun iradesini ifade ediyor olmasına rağmen genel iradeyi yansıtmamaktadır, çünkü Konseyin söylediği gibi “iki yüz seneden beri”³⁶ yurttaşların tümü tarafından kabul edilmiş Fransız halkının bir bütün olduğu ilkesine aykırıdır. Elbette, iradenin oybirliğine tam olarak ulaşamaz, çünkü azınlığın sunmuş olduğu önerilerin, çözümlerin ve düşüncelerin bir kısmı göz önüne alınmamaktadır. Ancak sürdürülebilir demokrasinin mantığı azınlığa veya azınlıklara, genel iradeyi oluşturmaları için yetki tanımak değildir. Bunun mantığı iki seçim arasındaki dönemde, çoğunluğun görüşlerinin incelenmesine, tartışılmasına ve gerektiğinde kararın son haline aktarılmasına zorlayarak, azınlığa, genel iradenin oluşumuna müdahalede bulunması için bir olanak tanımaktır. Ve bu olanağın varlığının mümkün kılınması sadece sürdürülebilir demokrasinin içerdiği kanun yapma rejiminde yer alan kurumların sayıca çok ve rekabet içinde olmaları nedeniyle genel iradenin oluşması için özel iradelerin hesaba alınmasına bağlıdır.

C. MÜZAKERE, GENEL OY VE DEMOKRASİ

Her şeyden önce, bu normların yeni açıklanma rejimi, tüm yurttaşların kendileri ya da temsilcileri aracılığıyla genel iradenin oluşumuna katkıda bulduklarına dair demokratik ilkedен çok uzak duruyormuş gibi görünüyor. Öyle ki, bu rejimin özgünlüğünün temel özelliği genel oy ile ilgisi olmayan yasa yapıcılarına yer vermesidir: Kanun yapmakta her zaman bir görev üstlenmiş olsalar da, tercihleri siyasi rekabetin ve yargı denetiminin baskı koşullarına maruz kalan halkın seçtikleri, sadece normatif sistemin bir parçası ve sıradan bir unsuru haline gelmiştir. Bu durumda, kanunun artık halkın seçtiği temsilcilerin eseri olmaktan çıktığı bir sistemi nasıl demokratik olarak nitelemeye devam edebiliriz ?

Zaten, seçilmişlerin rollerinin azımsanması tamamen yeni bir olgu değildir; 19’uncu yüzyılın ortalarından bu yana, yani genel oy sisteminin ortaya çıkmasıyla, belirgin bir eğilimin içinde yer almaktadır. Evelyne PISIER, yasama organının genel oy ile seçilebileceği ihtimalinin var olmasından itibaren demokratik isteğin normu tehdit ettiğini ve de kanunun yasa koyucunun iradesi dışında tutulmaya çalışıldığının görüldü-

³⁵ C.C. 85-197, DC, 23 Ağustos 1985, R. s.70.

³⁶ C.C. 91-200 DC, 9 Mayıs 1991, J.O., 14 Mayıs 1991, s.6350.

ğünü yazmıştı³⁷. Ve, 1879'dan 1914'te, Fransız kamusal doktrinin kavramlarının gelişimi ile ilgili değerli çalışmasında, Marie-Joëlle REDOR³⁸ ekol ayrılıkların ötesinde, hukukçular, o günlerde, hukuk devleti teorisinin, büyük bir kısmını, genel olarak siyasi demokrasiye karşı düzenlediklerini gösterir: Hukukçulara göre, oylama sistemin evrenselleşmesi, yetersizlikleri, bencil çıkarları yararına genel yararı unutmış olmaları, seçilmişlerin artık kanunun efendileri olarak kabul edilemez oldukları fikrinin doğruluğunu gösterir, hatta bunu gerektirir. Kuşkusuz, doktrin yargıcın denetim gücünü arzuladığı kadar benimsetmesi konusunda başarılı olmamıştır. Ancak, belirtmek gerekir ki kanun, o andan itibaren, yasama organından daha çok yürütme güçlerinin ve iradenin eseridir ve de, buna bağlantılı olarak, “genel eğilim hukukçuların, giderek yürütme işlevlerine katılmaları yönündedir”³⁹. Tarihe bakılırsa, bu günlerde geçerli olan normların açıklanma rejiminin geçmiş doktrinin arzularını canlandırıyor olduğuna inanmak mümkün görünüyor. Çünkü halk tarafından seçilmişlerin normatif gücü azalmış ve de yargıç ve hukukçular yalnız belirleyici yasa yapıcılarını değil, normun özünde bulunan niteliğinin de destekçisi olarak düşünen kuruluşlar tarafından zorunlu tutulmuştur. Ve gerektiğinde, bu normların yeni açıklanma rejimi, bir ilerlemeden daha çok bir demokratik gerilemeyi ifade ettiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Bu sözler dayanaksız değildir. Ya da tam olarak demokraside gücün kullanılması için kabul edilebilir tek meşruiyetin seçimle gelen meşruiyet olduğu varsayımdan yola çıkarsak bu sözler dayanaksız değildir. Eğer “demokrasi”nin anlamı ve tanımı “seçim şekli” ise ve sadece bu yönde olabilirse, normların şimdiki açıklanma sistemi demokratik olarak nitelenemez. Ancak, bu varsayım, özellikle, tartışılabilir. İlk önce, bilgi kuramı açısından tartışılabilir: Çünkü bu “seçim” tanımını, kanun yapma mekanizması ile karşılaştırdığı, Heidegger'in düşündüğü anlamda, demokrasinin tam Varlığı olarak görür, oysaki bu mekanizmayı karşılık olarak meşru kılan hangi “demokratik olabilirliğini”, hangi özel demokratik gerçeği, demokrasinin hangi anlamını üretmekte olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Sonra, bu varsayım tarih açısından da tartışılabilir. Çalışmalarında ve özellikle demokrasinin keşfi ile ilgili kitabında, Moses I. FINLEY açık bir şekilde göstermektedir ki eğer “antik Yunan seçimler rejimi olarak nitelenmek yanlış olsa de, yine de antik Yunanlıların demokrasi diye adlandırdıkları sisteme halkın gerçek bir katılımı

³⁷ PISIER, E. *L'obéissance et la loi : le droit*, in *Histoire des idéologies*, Hachette, 1978, s.6350.

³⁸ REDOR, M-J., *De l'Etat légal à l'Etat de droit*, Economica, 1992.

³⁹ GAUDEMET, Y-H., *Les juristes et la vie politique de la Troisième République*, PUF 1970, s.30.

bulunmaktaydı”⁴⁰. Başka bir deyişle, seçim kendiliğinden, ya da kaçınılmaz olarak, demokrasinin tek ve tekeli, yeterli ve ayırt edici ilkesi değildir; iktidarın kullanılmasına değil halkın tek katılım şekli, demokratik meşruiyetin tek olanağı, değildir ve değildir.

Bu düşünceleri göz önünde bulundurarak, normların yeni açıklanma rejimi, halka seçim zamanları dışında bile, ya kuralların içeriğine ilişkin müdahalesi yolu ile ya da temsil edildiği ve kendisini ifade ettiği değişik biçimler aracılığıyla kuralların denetimi ve değerlendirilmesi ile, egemenliğini öne çıkartma olasılığını verdiği anlamda demokratiktir. Böylece normların açıklanmasında rol oynayan bu biçimlerin birçoğu genel oydan kaynaklanmamaktadır – dernekler, akıl insanlar komisyonları, Anayasa konseyi...- yine de kamuoyunu temsil etmektedirler çünkü temsil ilişkisini oluşturmakta olan seçim değildir; MARX’ın 18 brumaire de yazmış olduğu gibi, temsilcilerin “teorik olarak yönelmiş oldukları aynı sorunlara ve aynı çözümlere pratik olarak maddi çıkarlarının ve sosyal durumları nedeniyle yönelen” temsil edilenlerin varlığıdır ve bu da, yazarın belirttiği gibi, kültürleri ve özel durumları nedeniyle temsil edenler ile, temsil edilenlerin arasında bir “uçurum⁴¹” fark olmasına rağmen. Hiç kimse akıl insanlar komisyonların, Danıştay’ın ya da Anayasa Konseyinin oluşumunun bu “uçurumu” görünür hale getirdiğini inkar edemez; ancak, MARX’a bakacak olursak, kamuoyunun bizzat kendisinin kabul ettiği, düşündüğü ve tanıdığı sınırları aşmayan teklifler aracılığıyla kamuoyunun kaygılarını ifade edebilmesi durumunda bu, onların temsilci sıfatlarından mahrum edilebilmeleri için yeterli değildir. Bu şartlar altında, normların açıklanma sürecindeki müdahaleleri meşrulaşır ve ayrıca halkın katılımını ya da/ ile kamuoyunu bu süreç üzerindeki aralıksız denetim hakkını sağlar.

* *

*

Sosyoloji derslerinde, DURKHEIM şunları yazmıştı: “demokrasi topluluğun bizzat kendisinin en mutlak şuuruna ulaştığı bir siyasi biçimdir”. Ve şöyle devam etmiştir: “ Kamusal işlerin işleyişinde müzakerecinin, mantığın, eleştirinin rolleri ne kadar çok önemli olursa, bir halk da o kadar demokratik olur”. Ve onun için, demokraside gerekli ve ayırt edilmesi gereken, temsilciliğin yokluğu ya da yok edilmesi değildir, bu yönetimin temsilciliği çoğunluğunun dikkatine tabi tutulması, “aralıksız şekilde” temsilcilerin ve yurttaşların arasında bir iletişimin bulunması, temsilcilerin davranışlarının yurttaşların daimi denetimi altında kalmasıdır.

⁴⁰ FINLEY, M I, *L’invention de la politique*, Flammarion, 1985, s.111.

⁴¹ MARX, K. *Le 18 brumaire de Louis Bonaparte*, Sociales yayını, 1969, s.51.

Sürdürülebilir demokrasinin, geçici, tanımı bu anlamda olabilir. Temsil eden ve temsil edilenler arasındaki farklılıkları silen doğrudan demokrasinin tanımından farklıdır; temsili aracını denetimden kaçırarak görevli, işleyişi ile temsili demokrasinin tanımından da farklıdır. Temsilciliğin ötesinde bir durumu tanımlamaktadır; temsilciliği yok edebilir olmasından dolayı değil, halkın katılım alanını biçimlendirdiği ve genişlettiği içindir. Sürdürülebilir demokrasiyi temsilciliği aşmış bir rejim olarak tanımlamak mümkündür, çünkü onu yok etmek yerine, halkın katılım alanını değiştirmekte ve genişletmektedir ve bunu da seçim zamanları dışında, yöneticilerin devamlı ve etkili kontrolünü sağlayarak, kamuoyunun siyasi çalışmalarını yerine getirebilmesi için özel yöntem biçimleri keşfetmek yolu ile gerçekleştirir.

KAYNAKÇA

BOURDIEU, P. La vertu civile, Le Monde gazetesi, 16 Eylül 1988.

CHAMPAGNE, P. Faire l'opinion, le nouveau jeu politique, Minuit, 1990, Politix 1989.

CRESSON, E. Etat Républicain, Etat de Droit, Le Monde gazetesi, 29 Şubat 1992.

DE LAMETH, Alexandre, Histoire de l'Assemblée constituante, Montardier, 1828.

DUVERGER, M. Les citoyens enchaînés par les notables, Le Monde gazetesi, 10 Ağustos 1984.

DUVERGER, M. La démocratie sans le peuple, Seuil, 1967.

DUVERGER, M. La République des citoyens, Ramsay, 1982.

FINLEY, M I, L'invention de la politique, Flammarion, 1985.

GAUDEMET, Y-H., Les juristes et la vie politique de la Troisième République, PUF 1970.

HAURIOU, M. Précis de droit constitutionnel, Sirey, 1929.

LACROIX, B. A quoi servent les sondages ?, R.S.A.M.O, 1988.

LEHINGUE, P. Usagers et effets politiques de la codification, la réglementation des sondages d'opinion en France, in Les usagers du droit, CURAP 1989.

MANİN, B. Volonté générale ou délibération ? Esquisse d'une théorie de la délibération politique, Le débat, no 33, 1985.

MARX, K. Le 18 brumaire de Louis Bonaparte, Sociales yayın evi, 1969.

MOSES FINLEY, L'invention de la politique, Flammarion, 1985.

PISIER, E. L'obéissance et la loi : le droit, in Histoire des idéologies, Hachette, 1978.

- REDOR, M-J., De l'Etat légal à l'Etat de droit, Economica, 1992.
- ROUSSEAU, D. Une résurrection : la notion de constitution, RDP, 1990.
- ROUSSEAU, J.J. Le contrat social, Flammarion, 1966.
- SEILER, B. Resmi Gazete, Deb. Sénat, 13 Haziran 1990.
- SIEYES, Sur l'organisation du pouvoir législatif et la sanction royale, in Les orateurs de la Révolution française, La Pléiade, 1989.
- SIEYES, Vues sur les moyens d'exécution dont les représentants de la France pourront disposer en 1789, Paris.
- SIEYES, Orateurs de la Révolution française, La Pléiade, 1989.
- SOFRES Kamuoyu Yoklamaları tarafından, Le Monde gazetesi için hazırlanmıştır, 6 Ekim 1984.